

EL BAIX LLOBREGAT: UNA VISIÓ DE MANUEL CAMPO VIDAL

Conferència amb motiu de l'homenatge a Jaume Codina Vilà
al Centre de Promoció Econòmica del Prat,
22 de novembre de 1996*

MANUEL CAMPO VIDAL

Primer de tot vull felicitar el senyor Codina, de qui tinc els millors records perquè durant uns anys vam anar plegats per la comarca explicant el que s'havia de fer per combatre les constants inundacions del riu Llobregat, fet que va contribuir a articular un autèntic moviment ciutadà i de lluita urbana al Baix Llobregat.

Com deia fa un moment a Carles Riba, actualment la meua visió del Baix Llobregat és feta des de la distància de 600 km, tot i que, com saben molts amics aquí presents, segueixo en contacte amb la comarca. Recentment he tingut l'oportunitat i l'honor de presentar l'acte commemoratiu dels vint anys del primer Onze de Setembre celebrat a Sant Boi (1976-1996) i ha estat una ocasió per recordar les reunions de l'Assemblea de Catalunya, on aleshores vaig proposar que l'acte es fes a Sant Boi, perquè era a casa nostra i perquè hi havia el vincle important del fet que Rafael de Casanova es troba enterrat a l'església de Sant Boi. Com a anècdota us diré que inicialment no em van fer gaire cas, perquè volien que fos a Barcelona, però al final es va recuperar la idea per raó que el governador civil de Barcelona, Sánchez Teheran, que després va ser ministre d'Esports, no autoritzava l'acte si era a Barcelona però el tolerava si es feia fora d'aquesta ciutat. Per a mi va ser molt emocionant aquesta commemoració dels vint anys, perquè em vaig trobar amb molts amics. Però, insisteixo, mai he perdut el contacte amb el Baix Llobregat.

En aquests anys no he reflexionat gaire sobre la comarca, llevat de quan tinc una invitació com aquesta, que agraeixo, o quan em fan l'encàrrec d'algun pròleg, com el que vaig escriure per al llibre d'Ignasi Riera i la meua germana Anabel o el de fotografies de *Cornellà una ciutat*, que em va fer descobrir una nova ciutat on valia la pena parar-se pels carrers en els quals sempre havia passat corrent, primer perquè, com diu Ignasi Riera, sempre havíem tingut pressa històrica i després perquè a vegades s'havia de córrer. També recordo especialment el pròleg que vaig fer al llibre de Joan García-Nieto en l'homenatge que gràcies a Déu vam ser a temps

de fer-li, perquè normalment els homenatges es fan sempre quan la persona ja no és entre nosaltres.

Vaig arribar a la comarca onze dies abans de fer nou anys i me'n vaig anar a Madrid en tren el dia que justament en complia trenta. Actualment segueixo a Madrid com a «base arèa», és a dir, que un dia treballo a València i un altre a Miami o en un altre lloc. En la reflexió sobre la comarca a què m'obliga la vostra invitació, haig de dir mirant enrere i al futur que el Baix Llobregat va fer una contribució molt important a l'època de la transició democràtica i això ens ha de fer sentir orgullosos perquè, com deia al pròleg del llibre de l'Ignasi i l'Anabel, és com si el Baix Llobregat hagués donat el seu nom a aquells moments. Moltes comarques van lluitar durant aquell període, però va ser el Baix Llobregat el punt de referència. De la comarca es parlava al diari *Le Monde*, a Ràdio París i no cal dir a *La Pirenaica*. El Vallès va ser una comarca molt lluitadora, amb una sèrie de vagues a Sabadell, Terrassa i altres ciutats, però les lluites del Baix Llobregat van tenir la sort de sumar dimensions diferents. Hi va haver una lluita obrera, amb la vaga general de l'Elsa i la Forsa a Cornellà, la Solvay a Martorell, la Pianelli al Prat, la Pirelli Moltex també a Cornellà, la vaga del 1962 de la Siemens: Recordo, amb onze anys, aquesta darrera, quan les dones dels treballadors de la Siemens, que van quedar tancats uns dies dintre de la fàbrica, els tiraven el menjar per sobre de la tanca quan la policia es despistava. Una lluita obrera com n'hi va haver a tantes comarques d'Espanya, però també superposada a una lluita urbana per a la millora dels barris i contra determinats plans d'ordenació urbanística. Però sobretot, el que va articular totes les reivindicacions va ser la necessitat que la comarca no tingués, cada vegada que ploqués, l'amenaça d'una inundació, que dissortadament se'n produïen regu-larment, sobretot el 1962 i el 1971 amb les conseqüències que tots els que esteu aquí deuen recordar. La lluita obrera junt amb la lluita urbana i com a culminació d'això, la lluita democràtica a l'Assemblea de Catalunya, evidentment clandestina, en la qual durant un temps vaig tenir l'honor de representar la

* Transcripció i elaboració feta per Miriam Retuerta Jiménez

Articles

comarca, juntament amb altres companys, alguns aquí presents, on el Baix Llobregat va ser sempre un punt de referència important.

Sempre narro una anècdota molt particular de Cornellà que em va explicar Ferran Penedès, alcalde de Cornellà i després sotsgovernador durant molts anys, i per tant home molt vinculat a aquesta comarca: que en aquells anys estaven molt espantats amb el que aquí passava, perquè en una reunió del Ministerio del Interior amb Franco, un general explicava a Ferran Penedès que *España tiene dos problemas: la ETA y Cornellà*. Això volia dir també que els serveis secrets funcionaven com Déu volia. Com veiem, Cornellà era punt de referència capdavanter en aquesta lluita obrera de la comarca. En aquell temps, com molts deuen recordar, hi havia un cert orgull de pertànyer al Baix Llobregat, fins al punt que algunes persones que eren de fora, *se tiraban el pegote*, com diuen a Madrid, dient que eren d'aquí. Recordo que a les assemblees a París, on vaig ser un temps com a estudiant, hi havia uns militants —i no vull ferir ningú— de la Lliga Comunista Revolucionària o alguna cosa semblant —segons dedueixo pel tipus d'argumentació que utilitzaven— que en una assemblea de treballadors i d'estudiants van dir que als carrers del Baix Llobregat, on vivien, la gent demanava armes per anar a la lluita armada. El meu germà Lluís, Raimon Junyent i Carles Esteve, periodista de *La Vanguardia*, els van preguntar que de quin poble i de quin carrer eren i es van adonar que no eren del Baix Llobregat, però que utilitzaven aquest origen per donar credibilitat a les seves argumentacions.

L'important és saber que el Baix Llobregat va ser una escola social, política i de vida. Molts de nosaltres vam aprendre a viure d'una manera molt especial i particular a la comarca. Sóc un emigrant aragonès d'un dels cent pobles de parla catalana de la Franja de Ponent de la província d'Osca, que per circumstàncies de la vida vaig haver d'emigrar juntament amb els meus pares i que, com altra gent d'Andalusia, vam anar a parar al Baix Llobregat, concretament al barri de l'Almeda de Cornellà, a 300 m. del riu, davant la Pirelli Moltex. Tot això ens va formar la visió de la vida que tenim, perquè vam tenir experiències molt enriquidores, ja que aquí bullien constantment moltes coses. En aquest sentit, el senyor Codina i d'altres, deuen recordar que hi va haver una autèntica lluita pel traçat del desviament del Llobregat i que una sèrie d'institucions i d'empreses volien que el riu passés al més a prop del port de Barcelona i d'altres no, sobretot per aquella parcel·la que quedava al mig d'aquell triangle que probablement hauria estat un triangle d'or. Per aquelles i altres circumstàncies vaig tenir la sort de no només viure al Baix Llobregat durant uns vint anys molt decisius per a la formació d'una persona, sinó també l'oportunitat de veure la comarca sota diferents perspectives com són

la de ciutadà, la d'activista per diferents pobles i ciutats i la de periodista.

Quan venia cap aquí en l'avió recordava que vaig anar a Olesa de Montserrat a presentar l'Assemblea de Catalunya i també que amb el senyor Codina vam fer, com a mínim, vint vegades la mateixa conferència sobre el riu a diferents barris de Cornellà i del Prat i a les poblacions de Sant Boi, Gavà, Sant Joan Despí, Sant Feliu, Molins de Rei i possiblement a altres llocs que en aquests moments no recordo. Sempre de parella amb el senyor Codina que, no sé si ho sap —suposo que no es molestarà— en aquells temps de la Junta Democràtica a París, ens deien —com he sabut vint anys després— el Carrillo i el Calvo Serer, per la parella tan particular que fèiem en aquell moment; jo em sento honorós, perquè del senyor Codina vaig aprendre moltes coses. Ell ens va descobrir el subsòl del Baix Llobregat, i ens va fer conèixer que més enllà de 300 m. del llit del riu hi havia unes aigües artesianes que éren determinants perquè moltes empreses fossin aquí i que hi havia un risc de salinització que podia posar en perill l'estabilitat d'aquestes empreses i, per tant, de molts llocs de treball. En aquest sentit, Jaume Codina ens va mostrar aspectes molt diferents del Baix Llobregat, com aquest del subsòl i d'altres, com la pròpia història, la configuració de la vida a la comarca, molt abans de l'empenta industrialitzadora del tèxtil, que aprofitava la columna vertebradora del riu com a motor d'energia. La contribució de Jaume Codina, com la de molts altres, va ajudar en la lluita obrera, urbana i democràtica, perquè la seva participació, com la d'Eduard Gibert, la de mossèn Jaume Rafanell —de la parròquia de Santa Maria de Cornellà—, i la de Joan García-Nieto, donaven una autoritat moral a les nostres reivindicacions, de la qual nosaltres estàvem mancats perquè érem massa joves i se'ns creia menys; la participació d'ells ens donava aquesta credibilitat que necessitàvem davant el conjunt de la població.

Durant aquella època, era tan poderosa l'atracció del Baix Llobregat, que hi va haver una emigració política, però no des d'aquí cap a l'estranger, sinó des de Barcelona cap al Baix Llobregat. No sé si tu, Carles Riba, ets un emigrant d'aquest tipus, però sí que ho foren Joan García-Nieto, Ignasi Riera i alguns que posteriorment van ser alcaldes, com Frederic Prieto i Francesc Baltasar, que van arribar com a responsables polítics d'una organització i que després es van quedar i van ajudar a configurar el nou Baix Llobregat que nosaltres després hem conegut. Era tanta l'atracció del Baix, que alguns de nosaltres, que en aquella època érem estudiants de la Universitat de Barcelona, gairebé no vam participar en les lluites estudiantils perquè teníem el nostre compromís aquí; això no vol dir que no hi col·laboréssim quan s'havia de fer una vaga, però no érem dins les organitzacions estudiantils ni dins el grup

dels «periodistes democràtics»; anàvem a alguna reunió, però les responsabilitats i el compromís el teníem amb la comarca, la qual exercia una atracció realment difícil d'explicar, però que vosaltres segurament entenedreu perfectament.

Tot això pertany als anys de transició política. Però la meua pregunta és: Què s'ha fet del Baix Llobregat després d'aquest període? què ha estat de la comarca quan va desaparèixer de les pàgines glorioses de *Le Monde* i de determinades emissions de ràdio i només va quedar com a punt de referència llunyà o com a militància comarcal voluntariosa? Militància que hem d'agrair a persones com Ignasi Riera, que en dues de cada tres intervencions que fa a la ràdio o a la televisió, parla, com a mínim, vuit vegades del Baix Llobregat i contribueix d'aquesta manera a mantenir el caliu comarcal. Recordo que en un dels actes més recents en què he participat, al barri de l'Almeda de Cornellà, amb motiu de la presentació d'un llibre en què van col·laborar cinquanta persones que havien viscut en aquell barri, Ignasi Riera em va dir que en el pròxim llibre que escrivís era imprescindible que fes referència a Cornellà o al Baix Llobregat; i, posteriorment, en un llibre que he publicat —que no cito per no fer publicitat— diu: *Nacido en Campo-Reig (Huesca) y formado en Cornellà*, és a dir, l'Ignasi no només fa aquesta publicitat constant, sinó que demana als altres que no oblidem que som del Baix Llobregat, cosa que no oblidàvem però, que pel motiu que fos, no sortia per escrit.

Em sembla, sincerament, que el Baix Llobregat va passar d'aquell primer pla a una situació més normal, més rutinària, amb els seus problemes, la seva vida pròpia, i que ho va fer de manera molt digna i això és d'admirar. Hi ha un poble d'Andalusia, Marinaleda, on el seu alcalde va ser molt important en un moment determinat per raó d'unes vagues camperoles i que, encara avui, en parla als escons del Parlament andalús; no dic que no tingui motius, però és molt artificial; es un cas de falta de resignació per la pèrdua de protagonisme. En canvi, el Baix Llobregat, amb gran dignitat, va saber evolucionar i passar a fer altres coses.

Què ha fet des d'aleshores el Baix Llobregat? Després de la transició política la comarca ha tingut diferents transicions, com a mínim una de molt important, que és la urbanística. En aquesta comarca era molt dur viure-hi; l'únic centre públic d'ensenyament secundari era l'institut que hi havia dels anys 60 a l'Hospitalet; els alumnes d'altres escoles, com la Tecla Sala i les escoles de Cornellà, havien d'anar a l'institut Jaume Balmes de Barcelona per tenir el títol oficial de batxillerat; no sé si al Prat succeïa el mateix, però sí a Cornellà i a l'Hospitalet. Curiosament l'anterior ministre d'Interior i Justícia, Juan Alberto Belloch, que llavors era fill del

judge de Cornellà que més tard seria governador civil, anava a aquell institut de l'Hospitalet quan vivia a Cornellà. Gràcies als ajuntaments democràtics la comarca ha pogut fer una transformació urbanística molt interessant. La referència que abans he esmentat del descobriment dels carrers de Cornellà es pot estendre al Prat, Sant Boi i Sant Feliu, que actualment no tenen res a veure amb les ciutats de llavors; potser Sant Just o Sant Joan tenien algunes zones millors. El barri de l'Almeda, on jo vivia, no té res a veure amb el que era abans o el barri de la Riera de Cornellà, on una de les nostres reivindicacions era que possessin barreres al carrilet perquè de tant en tant hi havia accidents mortals, i que actualment està totalment transformat i millorat. Els primers alcaldes democràtics van fer la transició urbanística que la comarca necessitava, i a partir de llavors la comarca, a més de ser un lloc més barat per viure que Barcelona, és una alternativa que ofereix una qualitat de vida acceptable.

També hi ha hagut una transició cultural important, però sobre això podria parlar millor Ignasi Riera, ja que cal viure-la per apreciar-la i jo no l'he viscut.

Quina és la transició que pot estar fent actualment el Baix Llobregat? Fins als anys setanta Catalunya tenia entre un 50 i un 75% de la seva població activa destinada a la indústria i només un 8% a l'agricultura; per tant, la resta dels habitants es dedicaven al sector dels serveis. En les dues últimes dècades ha canviat aquesta proporció, de manera que ara és el sector dels serveis el que ha crescut d'una manera notable alhora que apareixien nous tipus d'indústria.

L'era de la informatització ha transformat formes de vida i mitjans de producció i s'han tancat fàbriques i s'han obert un altre tipus d'empreses. Nosaltres som uns ciutadans que hem tingut la sort de viure una transició democràtica i una transició cap a un sistema postindustrial, que segons els teòrics és tan important com la revolució industrial o com el naixement de l'agricultura. En aquest procés, hi ha comarques que no poden seguir el ritme i que es queden ancorades en la societat que tenien, entren en crisi molt difícils de sortir-ne, com per exemple zones d'Astúries o altres indrets d'Espanya i d'Itàlia; en canvi el Baix Llobregat, com em complau comprovar, malgrat tots els problemes, s'està adaptant a la nova situació, fet que demostra molta imaginació i iniciativa empresarial i popular. Com em comentava Miquel Salas, s'ha incrementat el nivell de preparació de les classes populars. M'ha sorprès el nombre d'universitaris que té Cornellà, quan l'any 1965 hi havia 11.000 nens sense escolaritzar per l'impacte produït per la construcció de la Satèl·lit i quan per estudiar formació professional només hi havia la possibilitat de recórrer a les escoles de la Siemens que tenien torns d'aprenents, amb quatre hores d'estudi i quatre hores

de treball, escoles que després es van tancar i van acabar com a menjadors dels treballadors. Quins avantatges té el Baix Llobregat per fer aquest salt qualitatiu que no tenen altres comarques com les citades? Primer, que la comarca no tenia un únic tipus d'indústria com tenia Mieres, Avilés o altres zones que estaven exclusivament vinculades a la mineria o a la siderúrgia. Aquí també hi havia siderúrgia, com la Farga de l'Hospitalet o la Força de Cornellà, però no era determinant. Tot i que som ben a prop del mar, tampoc hi havia construcció naval, sector que també ha patit especialment la crisi, sobretot les indústries de les poblacions de Ferrol o Puerto Real. Aquestes comarques són ara suburbis industrials de l'INI, poblacions on viuen jubilats de 40 i 42 anys amb tota la problemàtica social particular que aquest fet comporta.

El Baix Llobregat tenia alguns avantatges que eren de naixement, com la proximitat de Barcelona, vital històricament; el riu, motor de tantes coses; les aigües artesianes, que permetien que s'hi instal·lessin empreses com La Seda o les de cerveses, que buscaven aigua dolça gratis i que la treien del subsòl. Les comunicacions per terra, mar i aire, que no tenien cap altra comarca; una indústria diversificada que, malgrat totes les crisis i problemes, camina des d'una societat industrial a una de postindustrial, també, dos grans esmorteïdors procedents de la indústria clàssica, un al nord i l'altre al sud: la Seat. En altres llocs les fàbriques de cotxes es van tancar o es van traslladar; aquí s'han mantingut, tot i els conflictes que coneixem. Altres empreses s'han transformat: la Siemens de Cornellà —i alguns de vosaltres ho coneixeu millor que jo— no té res a veure amb aquella Siemens dels grans transformadors elèctrics, encara que dissortadament el seu nombre de treballadors és molt més baix, actualment fa un altre tipus d'elements i s'ofereix per fer, per exemple, descodificadors que, com sabem els que ens dediquem a tot això de les plataformes digitals del cable, és un fet que evidència que estan entrant en l'òrbita de l'era electrònica.

Un dels exemples que més m'ha sorprès és el de la Fira de Cornellà, amb un gran pes als audiovisuals i les telecomunicacions, prop del barri de l'Almeda, on jo havia viscut. Jo, que m'hi dedico, creia que el marc d'aquesta exposició seria la Fira de Barcelona, i vaig quedar molt sorprès i en va alegrar que Cornellà es vinculés al sector més innovador dins del camp de les telecomunicacions i fos l'aparador d'Espanya on es presentessin les novetats. L'altre exemple es més recentment. Quan havíem de decidir el futur emplaçament de les instal·lacions que tenim a Barcelona d'Antena 3 Televisió, ens van oferir la localització a Mediapark, entre Sant Just i Sant Feliu, allà tenim un centre molt ben dissenyat per a la coordinació de la producció televisiva i audiovisual. Recordo, el dia que

vam signar l'acord entre el president de la meua companyia i el director general de TV3 i alhora president de Mediapark, el senyor Vilajoana, l'especial satisfacció que em va produir el fet que la localització fos al Baix Llobregat, perquè significava que aquí s'havia produït una transformació que aleshores desconeixia.

Des del punt de vista econòmic hi ha moltes coses que es desconeixen, com que entre les impremtes més modernes d'Europa hi ha Eurohüeco de Castellbisbal o la Printer de Sant Vicenç dels Horts; també que les rotatives més modernes i actualment en vies de renovació són les del Grup Z a Sant Feliu de Llobregat.

Tot plegat significa que les antigues zones industrials s'estan transformant acollint empreses innovadores; que no innoven únicament els parcs tecnològics, que a vegades són més creacions de la premsa que realitats concretes. No voldria fer un acudit dolent però a alguns parcs tecnològics, no només d'aquí sinó d'altres indrets d'Espanya, se'ls anomena *parcs necrològics*, perquè han creat unes expectatives que després no es corresponen amb la realitat. Tornant a citar Miquel Sala i la dada d'universitaris de Cornellà, que abans no he concretat, recordo que em va dir que és del 18,7%, és a dir que gairebé una de cada cinc persones té un títol universitari. Això mostra la potencialitat de transformació del Baix Llobregat, perquè el salt no es pot fer sense la iniciativa, sense la visió d'aquestes persones preparades. Perquè si els fills dels obrers de les fàbriques no tinguessin els coneixements que tenen podríem viure una situació dramàtica d'emigració, amb la necessitat que vinguessin de fora a ocupar els llocs de treball d'aquí.

No només voldria fer un dibuix idíl·lic de la comarca, ja que amb la distància s'obliden els problemes. Sé que, com a la resta del país, n'hi ha, però no puc parlar-ne amb autoritat perquè no els conec amb profunditat. Malgrat això, la meua visió de la comarca és optimista, perquè si recapitem veiem que va tenir una força, fins i tot mediàtica, durant els anys de les lluites obreres, urbanes i democràtiques; va passar després amb molta dignitat a l'anonimat; va fer la transició urbanística de manera notable; probablement també ha fet la transició cultural i em complau veure signes de la sensibilitat, empena i força que té per aprofitar les seves oportunitats, per fer el salt des de la vella societat industrial cap a la societat de la informació i de la informàtica. Tot això es deu a factors innats, com deia abans: la proximitat a Barcelona, les aigües artesianes, les comunicacions, la diversificació de la indústria, els motors de la indústria tradicional com la Seat i la gran iniciativa empresarial; però en última instància les coses les fa la gent. Això em recorda que amb motiu d'una conferència a Osca vaig explicar que José María Irizmendarieta, rector de Mondragón, que no conec personalment, va tenir durant

els anys quaranta, juntament amb sis persones més, una escola industrial que, amb els anys, va crear un grup industrial que actualment dona treball al 10% de la població activa de Guipúscoa (Agromondragón, Fagor, Ulgor, Caja Laboral Popular, etc.). Aquest senyor va tenir moltes adhesions, però també moltes crítiques, com tothom qui fa alguna cosa. El que vull dir és que en totes les iniciatives el factor humà és absolutament vital, no només per tal d'aprofitar les condicions favorables, sinó per crear-ne de noves. En aquest sentit el Baix Llobregat ha tingut avantatges molt grans que li han vingut donats, però sobretot ha tingut persones, no només una o un tipus de persones, sinó generacions que han estat fonamentals i a les quals cal retre homenatge.

Tornant al senyor Codina, recordo que durant aquells anys de les conferències sobre el riu, em parlava de la seva àvia, que menjava arengades a començament de segle, i que va poder millorar amb la industrialització gràcies a l'aigua dolça del Prat; són gent d'al·luvió;

són gent que van fer l'emigració política, atrets per la feina que calia fer, perquè aquí no regalaven res, sinó que, al contrari, el que hi havia era una entrega i compromís personal amb la comarca, com els exemples que abans he esmentat d'Ignasi Riera, Joan García-Nieto, Francesc Baltasar, etc.

També vull retre homenatge a la gent que no he citat en la conferència, que és gent anònima però que és realment la força d'aquesta comarca, com alguns deixebles de García-Nieto, que en va tenir molts i als quals mai va demanar filiació política o religiosa, perquè no va fer proselitisme cristià directe. Molta gent ha recollit aquest esperit del Baix Llobregat difícil de definir, però que sincerament crec que existeix. Em sento orgullós d'haver tingut l'oportunitat de formar-me en aquesta comarca i, quan vinc, de trobar-me amb tants amics, alguns dels quals avui són aquí presents.

Moltes gràcies.

